

DOMINACIJA ŽENA U MEDIČARSTVU HRVATSKOG ZAGORJA I PODRAVINE

Sigurno postojanje medičarskog obrta u varaždinskom kraju bilježimo u drugoj polovici 17. stoljeća, kada su varaždinski licitari djelovali unutar štajerskog licitarskoga ceha, o čijem pak postojanju svjedoče pisani spomenici već u 13. stoljeću.

U drugoj polovici 17. stoljeća štajerski licitarski ceh ima 60 radionica u 43 grada, među kojima je i Varaždin. Do sredine 19. stoljeća, tj. do ukinuća cehova, taj se ceh proširio još na deset majstora i deset mjesta. U 18. stoljeću u ceh se uključuje i Koprivnica. Međutim, 1859. godine carskim se patentom ukidaju cehovi, pa naši obrtnici djeluju samostalno.

Nekada su se medičarskim obrtom bavili muškarci, koji su četiri godine učili taj obrt. Tada su sinovi nasljeđivali očeve, pa se događalo da je ista obitelj vodila medičarstvo u nekoliko obližnjih mjesta. Zanimljiva je pojava da su udovice nastavljale posao muževa i često puta se udavale za ljude koji su radili kod njihovih muževa ili su barem živjeli s njima. Općenito je zanimljiva činjenica da medičarski obrt na području Hrvatskog zagorja i Podravine danas sve više prelazi u ruke žena, i to ne samo u slučaju udovica koje nastavljaju posao, već i onda kada su muškarci-licitari još u punoj snazi. Žene su u većini slučajeva glavni nosioci obrta, ne samo po firmi, nego i po stvarnom radu.

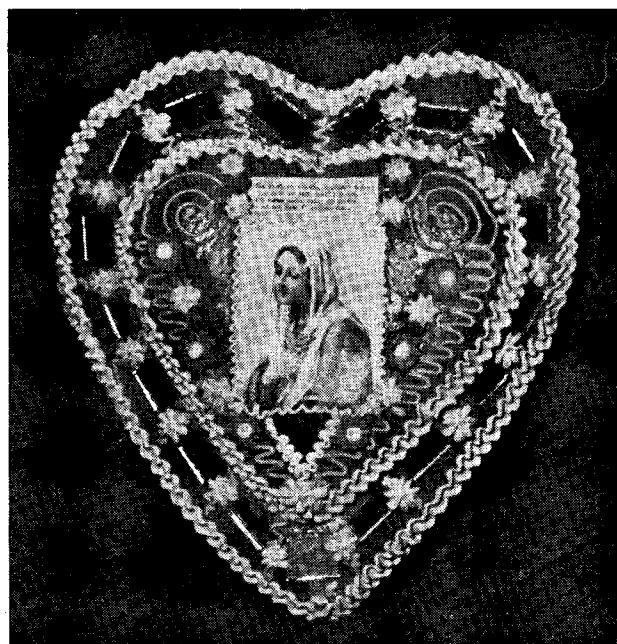
Ako krenemo malo u prošlost, vidjet ćemo da je žena u medičarstvu varaždinskog kraja postajala sve dominantnija već u razdoblju između dva rata.

Tako se npr. Magdalena Hunjet (rođ. Hrženjak, u Virju 21. srpnja 1892.) medičarstvom počinje baviti 1923. godine, nakon odlaska supruga Josipa Hunjeta, licitara, u Ameriku. Počela se baviti obrtom iz nužde, jer joj je suprug ostavio silne dugove. Međutim, obrt je dobro razvila, imala je pomoćnike, pa se i udala za jednoga od njih, Blaža Kišičeka, koji je kasnije postao naglasovitiji varaždinski licitar.

Magdalena Hunjet umrla je 21. kolovoza 1960. godine u Varaždinu, pa se Blaž Kišiček ženi Marijom Cerovčec, koja je kod njih bila pomoćna radnica. Kasnije opet ta Marija Cerovčec, danas Kišiček, postaje glavni nosilac posla, nakon muževa odlaska u mirovinu. (Zanimljivo je da B. Kišiček i danas slovi kao najbolji licitar u Varaždinu; ali ako se slučajno negdje napiše da je on aktivni licitar, Marija Kišiček se buni i kazuje da je ona aktivna, jer Kišiček je u mirovini, a ona i muž da nisu isto.)

Ljubica Lončar pri izradbi svijeća snimio Tomislav Đurić)

Srce — rad Ljubice Lončar

Poznati medičar u Varaždinu između dva rata bio je i Julije Majcen. (On je već 1925. godine, pri osnivanju varaždinskog muzeja, poklonio svoje drvene kalupe, a 1980. godine je gotovo sav ostali njegov alat poklonjen muzeju.)

On umire 1934. godine, a obrt preuzima njegova žena Helena Majcen (rođ. Fabris, 1905 — 1966). Ta sposobna žena uspjela je vješto voditi posao, uz pomoć naučnika. S jednim od njih je živjela i radila u zajednici. To je bio Martin Lončar, vrstan licitar, ali je sav posao ipak bio u sjeni Helene Majcen. Ona umire, kako je navedeno, a Martin Lončar 1968. godine. Njihov obrt nastavlja Martinov brat Ivan Lončar (rođen 10. srpnja 1926. godine u Petkovcu kraj Varaždinskih toplica), koji je cijelo vrijeme radio uz brata. S Ivanom radi njegova žena Ljubica Lončar (rođ. Modrić, 15. travnja 1926. godine u Hrastovcu kraj Varaždinskih toplica). Ona je najočitiji primjer dominacije žene u ovom obrtu. Ta tiha žena izgara na poslu, i mnogo puta može je se naći samu u velikom poslu, kako npr. šara robu, dok je Ivan u goricama, jer mu to nedvojbeno više odgovara nego medičarstvo; tako je većina najljepših predmeta, izloženih u muzejima u Varaždinu i Varaždinskim toplicama, njezin rad. U Varaždinu radi i Stjepan Kišiček. Njegova žena Anka (rođ. Sobak, 1931. u Gornjoj Stubici) pomaže mu u radu kod »cifranja« i nekih lakših radova, a redovito je nazočna pri prodaji na varaždinskoj tržnici, kao i na proštenjima.

Pojavu da žene prodaju na proštenjima nalazimo i u krajevima gdje je medičarstvo izrazito muški obrt. Primjerice, karlovački licitar Antun Prstec, inače podrijetlom iz Petkovca kraj Varaždinskih toplica, radi sve poslove isključivo sam s pomoćnikom, ali žena mu Dragica obvezno prodaje na proštenjima. To je slučaj i u drugim krajevima, kao npr. u Slavoniji, gdje žene i prodaju i pomažu u radu. Međutim, izrazita premoć žena u medičarstvu danas je prisutna samo na varaždinskom i koprivničkom području.

U Ivanu radi licitar Željko Prekupec, ali sav posao organizira njegova tetka Anđela (Kušen) Žagar (rođ. Herceg, 10. travnja 1913. godine u Novakima kraj Ivanca), koja je svog nećaka i uvela u posao. Ona je udovica licitara Josipa Kušena. Nakon njegove smrti 1946. godine sama se bavi medičarstvom, da bi se prehranila; čak je na proštenja vozila robu biciklom. Godine 1967. uvodi u posao nećaka, koji je za nj potpuno nezainteresiran, pa gotovo sve rade drugi. Vjerojatno je da će poslije smrti Anđele Žagar i on napustiti posao.

Na području Klenovnika radi Ladislav Gladović, sin licitara. On dosta pije, pa je opet glavni nosilac obrta njegova ambiciozna žena Slavica Gladović (rođ. Jurgec, 6. rujna 1948. u Voči Donjoj). U posao čak pomalo ulazi i njihova najstarija kći.

U Varaždinskim toplicama medičarski obrt se ugasio smrću Viktorije Veronek (rođ. Mokošak, Čakovec, 18. listopada 1914. — Varaždinske toplice, 29. kolovoz 1977.) koja je također naslijedila supruga Josipa.

U Ludbregu je medičarstvo ostalo također na ženama. Marija Kerstner (rođ. Butura, 15. listopada 1904. u Velikoj Gorici) danas više ne radi. Ona je kći nekada poznatog velikogoričkog licitara Nikole Buture, a preuzela je obrt od supruga Zvonka, također licitara.

Druga ludbreška medičarka je i danas djelatna Josipa Vađon (rođ. Pavlović, 23. ožujka 1924. u Kutini). Samostalno radi od 1971. godine, tj.

od smrti supruga Dragutina. To je simpatična žena, puna elana, koja voli taj obrt, radi kojega je, kako kaže, iskrivila vrat, gledajući cijeli život u nebo. (Treba napomenuti da loši vremenski uvjeti bitno utječu ne samo na prodaju licitarskih proizvoda, već i na njihovu kakvoću.)

U Koprivnici je medičarski obrt ostao također na dvjema ženama. Jedna od njih je Marija Kolarić (rođ. Pogarčić, 7. listopada 1924. u Sarajevu), žena licitara Ivana Kolarića koji je u mirovini. Ona vodi kućnu radinost uz njezinu pomoć. Druga je Ljubica Špičko (rođ. Đurašin, 24. siječnja 1919. u Grbaševcu). Udovica je licitara Vinka Špička, koji je umro 1962. godine. Od njegove smrti vodi obrt sa sinom Ivanom, izučenim licitarom, koji sam kaže da sve ide dobro zahvaljujući majci, jer ta žena posjeduje veliku energiju i ljubav prema poslu, a iznad svega poštenje, svojstveno starim obrtnicima, pa možemo reći da su njezini proizvodi, a osobito gvirc i medenjaci sada najbolji u Hrvatskoj. Kvaliteta njezinih proizvoda mogla se usporediti samo s proizvodima Viktora Savineka u Karlovcu, koji je umro 1980. godine. Ne znamo hoće li njegovi nasljednici nastaviti raditi jednako kvalitetno.

Na kraju možemo zaključiti da medičarstvo ovog područja prelazi na žene, i to ne samo na udovice, koje iz nužde preuzimaju taj posao, već i na žene čiji su muževi živi i djelatni obrtnici. Ne samo da te žene pomažu pri nekim lakšim poslovima i prodaji, već su one svojom strpljivošću i kreativnošću stalno prisutne u poslu, te nastoje poboljšati svoje proizvode, kao npr. Ljubica Špičko i Ljubica Lončar. Te, gotovo nepoznate žene postaju svojim kreacijama istinski umjetnici. Njihovi proizvodi, osobito srca, plod su mašte i stvaralaštva, svojstvenih samo ženskoj ruci, pa takvo stanje u medičarstvu jednog dijela sjeverozapadne Hrvatske ne možemo smatrati nazadovanjem, nego čak napretkom.

Literatura

- L. Kašpar, Najnovija ispitivanja licitarskog obrta u Varaždinu i bližoj okolici. Muzejski vjesnik br. 3. Koprivnica 1980.
- L. Kašpar, Medičarstvo varaždinskog kraja (katalog izložbe). Varaždin 1980.
- L. Kašpar, Topličko medičarstvo (katalog izložbe). Varaždinske toplice 1980.
- L. Kašpar, Podravsko medičarstvo. Podravski zbornik. Koprivnica 1980.
- L. Kašpar, Medičarstvo Hrvatskog zagorja, Međimurja i Podravine. Gesta br. 4—5. Varaždin 1980.
- S. Walter, Aus der Geschichte der steirischen Lebzelter und Wachszieher (Das Steirische Handwerk), Graz 1970.

THE DOMINANCE OF WOMEN IN THE CRAFT OF CANDLE AND CAKE-MAKING IN CROATIAN ZAGORJE AND PODRAVINA

Summary

This traditional craft consists of making candles, honey-cookies, and honey-dough sculptures coated with wax of different colors. The craft has existed in the Varaždin area at least since the second half of the 17th-century when the local craftsmen were organized in the guild of *licitari* of Styria.

Men used to be bearers of the craft; however, their widows would often continue the home industry by marrying or living with men who used to work for their husbands.

At present, in Croatian Zagorje and Podravina the craft is increasingly taken over by women who actually do the productive work, marketing on local markets and fairs, and who own the firm. Their creations and improvements of the product often bring them reputation of real artists. This example of women's domination is probably an aspect of women's emancipation in general.